

Redactioneel

In de herinnering zal 1988 voor *Versus* blijven voortgestaan als een jaar van rouw. Binnen een maand overleden Jacques Ledoux en Huub Bals. In het najaar vond Michel Colin, net aangesteld als docent aan de universiteit van Nancy, enkele dagen voordat de colleges zouden aanvangen, de dood bij een verkeersongeluk. Drie mensen die elk op hun eigen wijze en op een totaal ander vlak een belangrijke rol hebben gespeeld in de ontwikkeling van de cinema en die ook hun aandeel in de geschiedenis van *Versus* hebben gehad.

In 1980 vatte de werkgroep Semioteksten-Film het plan op voor een regelmatige reeks publikaties. Naar aanleiding van de uitgaven *Seminar Semiotiek van de Film* en *De Beeldsignifikant*,¹ werd in Nijmegen in dat jaar ook een symposium georganiseerd rond het werk van Christian Metz. Michel Colin was een van de gastsprekers, de eerste gastdocent in een reeks *Versus*-projecten, georganiseerd in samenwerking met de afdeling Film- en Opvoeringskunsten van de Katholieke Universiteit Nijmegen.

In maart 1988 hadden we nog een gesprek met Michel Colin naar aanleiding van het artikel 'De Grote Syntagmatiek herzien', dat we in dit nummer afdrukken. We wilden hem uitnodigen naar Nederland te komen om een reeks gastcolleges te verzorgen rond deze tekst en zijn artikel 'Pour une conception topologique du point de vue', waarin hij vanuit de generatieve grammatica het probleem van regels en coherentie van de filmische tekst benadert. Voor *Versus* maakte hij een bewerking van dit artikel, die we in het volgende nummer publiceren.

Wij verheugden ons op zijn komst. We hebben elkaar slechts enkele keren ontmoet en tussen onze topologische ontmoetingen lag een zee van jaren. Maar dat realiseer je je pas achteraf. Twijfel, divergentie, discussie, het kon in een kameraadschappelijke sfeer bij Michel Colin, ook het zoeken maakte deel uit van het onderzoek.

1. *Seminar Semiotiek van de film. Over Christian Metz*. Nijmegen (SUN) 1980; C. Metz, *De beeldsignifikant. Psychoanalyse en film*. Nijmegen (SUN) 1980.

'De Grote Syntagmatiek herzien' is een tekst die 'La grande syntagmatique' van Metz becommentarieert. De 'Grote Syntagmatiek' is twintig jaar na verschijning nog steeds een fundamenteel artikel. Het gaat over de problematiek van de montage als cinematografische code. Een ieder die de 'grote syntagmatiek' heeft gebruikt voor de analyse van films of haar in het onderwijs heeft aangewend als oefening om de problemen van segmentering te behandelen, kent de didactische waarde ervan. De grote voordelen van dit 'schema' zijn onder meer dat het een alternatief biedt voor de (klassieke) shot-indeling van films en dat het benadrukt dat de code van de montage, het montageprincipe, niet verward moet worden met de montage techniek.

Maar het stelt ook een aantal problemen. In eerste instantie is het theoretisch verhelderend, maar het is stroef wanneer het op een concrete film wordt toegepast, ook wanneer men de toepassing van het model beperkt tot de organisatie van de beelden op de temporele as. Misschien is het daarom uiteindelijk vaak als model verworpen. Michel Colin gaat in op de theoretische problemen die het model opwerpt en op de pedagogische waarde die het desondanks kan hebben. Hij gaat zelfs verder: volgens hem krijgt het model pas echt een pedagogische waarde wanneer men ook de theoretische problemen aansnijdt. Aan Colins werkwijze en aanpak herkent men de leerling van Metz: de nauwkeurigheid waarmee het model wordt uitgeplozen, maar ook de 'erbieid' waarmee dit gebeurt en de waardering ervoor. Via de zwakheden van het model ontdekt men ook de waarde ervan. Eenzelfde houding had Metz ten aanzien van Mitry en Kracauer. In de kritische visie zit ook een herontdekking, een opnemen en verder denken. Kritiek als hommage.

In het artikel 'Discours, Énoncé, Énonciation. Een situering van drie onvertaalde termen' uit 1980 werden de opvattingen van Benveniste geschetst en werd uiteengezet hoe C. Metz deze overdroeg op de film-enunciatie en ze opnieuw formuleerde in het perspectief van de psychoanalyse.² De filmische enunciatie heeft sindsdien als onderwerp in de filmtheorie niet aan belang ingeboet. Integendeel, in 1983 wijdde *Communications* er een heel nummer aan.³ De omschrijving van Benveniste van de enunciatie als een 'in functie stellen van de taal door een individuele gebruikshandeling' ('mise en fonctionnement de la langue par un acte individuel d'utilisation') en zijn karakterisering van de enunciatie als een 'discursieve relatie tot de partner' leveren heel wat problemen

2. E. de Kuyper, E. Poppe, 'Discours, Énoncé, Énonciation. Een situering van drie onvertaalde termen', in: *Seminar Semiotiek van de film*, a.w., pp. 85-96.

3. *Communications* 38: *Énonciation et cinéma*. Red. J.P. Simon en M. Vernet, Parijs (Seuil) 1983.

op voor de niet-verbale talen. Zelfs in die mate dat sommigen het gebruik van het begrip 'enunciatie' in de film veroordelen vanwege de niet-linguïstische aard van het object.

Men kan echter ook stellen dat de enunciatie betrekking heeft op de produktie ('mise-en-discours') en dus ook voor niet-verbale talen als film gebruikt kan en dient te worden. Dit impliceert dan wel dat men de omschrijvingen van de enunciatie moet herzien en dat men het mechanisme van de deixis, tot nog toe het sleutelbegrip in de problematiek van de enunciatie, moet ondervragen. Men moet een enunciatief apparaat concipiëren dat in wezen niet deiktisch is. Dit is ook de weg die Metz in zijn artikel 'De onpersoonlijke enunciatie, of de locatie van de film' bewandelt.

Aan de hand van de problematiek van het point-of-view in de film *BROADCAST NEWS* (James L. Books, USA, 1987) belicht Jan Simons een ander aspect van de enunciatie. Hij sluit hierin aan bij F. Casetti en verdedigt diens opvattingen tegenover de zeer kritische bespreking van Metz. Tevens schetst hij in zijn artikel de achtergrond waartegen de discussie zich afspeelt, en gaat hij in op de opvattingen van onder meer F. Jost en E. Branigan.

Met het artikel van Elena Dagrada 'De diëgetische blik' zetten we de reeks over het point-of-view voort, die inzette met het artikel van Jacques Aumont (*Versus*, 1/87). Aumont onderscheidde vier betekenissen van het begrip 'point-of-view' met daarbinnen een onderverdeling tussen directe (in het beeld) en indirecte (in het verhaal) figuratie. Marc Vernet gaf in 'Over een kortzichtig oog' (*Versus* 3/87) een kritische visie op het begrip dat vanuit de literatuurwetenschap naar de filmwetenschap geëxtrapoleerd werd.

Elena Dagrada doorbreekt de koppeling van het point-of-view-shot aan de 'subjectiviteit' van het personage en de algemene 'psychologische identificatie'. Daarmee verbreekt zij de verbinding van het point-of-view met de klassieke tweedeling tussen de begrippen 'subjectief' en 'objectief'. Zij doet deze af als psychologiserende termen, die op het eerste gezicht een duidelijke verklaring leken te geven maar uiteindelijk de filmanalyse in een impasse leidden. Uit de reeks artikelen over het point-of-view-shot blijkt dat het fenomeen veel complexer is dan op het eerste gezicht lijkt.

Dagrada beschouwt het point-of-view-shot als een linguïstische eenheid binnen de filmtaal. Het point-of-view-shot ziet zij als tekstueel knooppunt dat op verschillende manieren binnen een tekst kan functioneren. Hiermee brengt zij de problematiek van het effect, de uiteindelijke werking, terug tot het functioneren in een filmische tekst. Sub-

jectiviteit daarentegen is volgens haar een stilistisch patroon dat door het point-of-view-shot gesuggereerd of opgeroepen kan worden, maar eveneens door vele andere structuren van de filmtaal.

In *Palimpsest* een verslag van het colloquium 'Speelfilm en geschiedenis' en een interview met Wim Wenders naar aanleiding van foto's die hij tijdens de voorbereidingen van *PARIS, TEXAS* maakte. De foto's waren te zien op een tentoonstelling in het Centre Georges Pompidou en in Rotterdam, een aantal ervan zijn afgedrukt in *Cahiers du Cinéma* nr. 400, oktober 1987. We kunnen de foto's helaas niet in *Versus* afdrucken omdat het niet mogelijk is om in *Versus* kleurenfoto's te plaatsen en Wim Wenders bezwaar had tegen afdrucken in zwart/wit. Maar we vonden het commentaar van Wim Wenders op het voorbereidende werk en zijn fotografie op zich al zo verhelderend dat we de tekst hier afdrucken voor de Nederlandse lezer.

Ten slotte zetten we de nieuwe rubriek 'Buitenlandse tijdschriften', waarop we enkele zeer positieve reacties kregen, voort.